

על סגנון ועל מצלול מתנגן

יהודית מליק-שירן

עט לאהוב, אורורה (צארום) חדד, הוצאה עצמית עמ'

ספר השירים של חדד נדד עמי בטיולים בארץ ובטיולים בחו"ל. זה ספר שנהגתי לחבק את מילותיו ולאמצן אל לבי. הרגשתי ששיריה מספרים לי סיפורי חיים. עוטפים אותי באהבה גדולה כלטוף אם את ילדיה. שלושה שערים יש בספר: "נוסטלגיה, אהבה והגות". מה מחבר בין כל השערים שהגב' חדד בחרה בהם? והתשובה לכך היא, האדם עצמו שהרי הוא חלק מנוף חיי העולם. יש שיגידו שכתובתה מיושנת והיא אלטרמנית בסגנונה, אך היא כתיבה שבאה ממחצביה של הנפש ומשתפת אותנו באוצרותיה. ויש כאלה שהשירה הנכתבת בסגנון ריבועי יגידו, נכון אלטרמן המציא את הסגנון ויש לו מועדון מעריצים "המחקה" את כתיבתו בכל הדורות אז מה? והנוטים להסכים יקבעו אפשר "לחקות", "לאמץ" סגנון כתיבה, אך לא תכנים. ואני נוטה להסכים עם הקבוצה השלישית שהבהירה היטב את קביעתה. כתיבה אלטרמנית, גולדברגית, גלבונית, טבנקינית היא סגנון כתיבה מרובע

שטורי השיר מתחרזים בבית המורכב מארבעה טורים שיריים. שירה נכתבת בסגנון שהמשורר מרגיש נוח עמו להכיל את מבעיו ומי אני שאחלוק על סגנונו? חשוב לציין שהכתיבה באה מנופי סביבתו, ממחוזותיו של הזיכרון האישי המתרפק בנוסטלגיה אל מה שאבד ואינו. כוחם של השירים לצייר לנו תמונות חיים ולשמר אותם בתבנית נופית של סיפורים מהווייתה של המשוררת.

בד בבד עם הקריאה הרגשתי שכל מילה מתנגנת והופכת לשירה ענקית עם תיבות ניגוניות המהדהדות אהבה וגעגוע לנופי ילדות ובגרות שכבר אינם. המילים לקחו אותי לטיול בנופי ילדותה ובגרותה. לנגד עיניי עלו תמונות חיים צבעוניות ותוססות שהזמן הקפיא. ומה שמתנגן בין התמונות הקפואות הוא צליל החיים שמזמין אותי לריקוד בין שירה. המחזור הראשון פורט על נימי הגעגוע וככזה המיית הלב נפקחת, העין רואה והאוזן כרויה לקלוט את שפת הצלילים המבקשת לדבר אלינו אהבה: "רבים אָז תִּמְהוּ לְפִשֵּׁר הָאֵמֶץ וְחִקְרוּ מֵהוּ סוּד קֶסֶם, אֶךְ הִרְז כֹּה פִּשְׁטוּ, זֶה יָדִי הָאֲחוּזָה בְּטוּלִי שְׂמֵלָתָהּ שֶׁל אִמִּי" (ע' 15) ושם ברחוב ליד הים היא מקבצת אל לבה אנשים שהיו ואינם. למרות שהן דמויות וחוויות מהעבר, כאשר המילים רוקדות סביבן פיסות החיים נשמרות. "מקבצת אל לב ...אמשים שהיו ואינם"(עמ' 16) הזמן הוא מורה נהדר עתיר ניסיון וחכמה "לזכור פסיעותי בין צדפיו של הזמן, שם ברחוב , שליד הים"(עמ' 17). הוא משאיר בדוברת הד ניגוני של משקל וחרוז מדויק ויש במשקל הזה סיפורי חיים מקופלים ברז בסביבתה הקרובה ובאוצרות שהים דולה מקרבו ומשתף אותה.

הניגוניות בשירים קובעת מסגרת מוצקה בהעברת המסרים "לפנים הייתי עשירה בלי חת ונזקב היה מבטי למראית, לא חששתי לומר אף דבר ומלה ובעיני יריבי להביט"(ע' 15)

ובשיר אחר מתוך הספר הראשון "ביקור לאור ירח" לעתים, בעמדי מול המראה, לא את בבואתי שלי אני רואה אלא את בבואתה הקמוטה,

נִכְנַס דֶּרֶךְ תְּרִיס מוֹגֵף לְמַחְצָה
לְשֹׁמֵעַ אֶת נְשִׁימוֹתֵינוּ
כְּשֶׁאֵנוּ שׁוֹמְטִים מֵעֲלֵינוּ אֶת הַיּוֹם
עַד שֶׁנֶּשְׁאָר עִירָמִים מִדַּעַת
לֹא עָלָה אֶחָד שֶׁל תֵּאֲנֶה
לְכַסּוֹת אֶת אִי הַיּוֹתֵנוּ
("עירם", עמ' 53)

בסיום אביא את השיר שאולי מבהיר את מהותה של המשוררת, את תחושותיה, את מחשבותיה על עצמה, באותם הצבעים שבהם הרבה מאתנו היו רוצים לראות עצמם: להיות אולי שונים, יפים יותר, טובים יותר, חזקים יותר ומוצלחים יותר. כי האופטימיות שעידית צובעת בה את הדברים - על אף מה שחותר תחתיהם מעולם המציאות ומנסה להחוויר אותם - היא תוצאה של החלטתה שלה להיות מחויכת. החלטתה להיות שלמה, גם בעודה יודעת ומבינה שגוונים אלה צבעוניים יותר ממה שמעניקים לנו החיים הממשיים, מה שחזיר את המחשבה לעטיפת הספר האוטופית.

רְצִיתִי לְהִיּוֹת מִסְכָּה מְחִיכֶת
אֶךְ הִבֵּנִי
שָׁאֵם מִבִּיטִים מְקֻרָב
בְּחֵרִים שֶׁל הָעֵינִים
רוֹאִים אֶת הַדְּמָעוֹת
תְּלִיזוֹת עַל הָרִיסִים
(ללא שם, עמ' 94)

רצתה ולא רצתה. רצתה ולא יכולה. מי מאתנו באמת רוצה ומי מאתנו יכול. כי מסכה היא רק מסכה לאחר הכול, ואילו השירים הם נפש. ואיך?

מֵאֵז הִתְבַּשֵּׁר
אֲבִי נִפְטָר
וְאֲנִי לִפְנֵי בְּחִינַת הַבְּגָרוּת
יוֹשֶׁבֶת, שְׂבֻעָה כְּמוֹבָן
מְשַׁנֶּנֶת אֶת מְבִנֶה הַמְּשֻׁפָּט
אֶת סִימְנֵי הַנִּקְוֶד
וְעוֹד כְּמֶה שְׂמוֹת שֶׁל בְּנֵינִים
שֶׁלֹא הִתְפָּרְקוּ מֵאֵז
תִּהְיִי חֲזָקָה
תִּשְׁמְרִי עַל אִמָּא
אוֹמְרִים הַמְּנַחֲמִים
וְאֶצְלִי בְּרֹאשׁ הַשּׁוֹא נָח
מְנוּחָה אַחֲרוֹנָה
מִמֶּשׁ כְּמוֹ אֲבִי
("כף כף מהר", עמ' 28)

גם על אחיה שעזב אותה והלך לעולמו היא רושמת במילים מעטות אך לוחבות את מועקתה: "אחי המָת / חי בִּי מֵעַת לַעַת / וּבְכָל פַּעַם / נִשְׁאַנִּי נִזְכָּרַת בְּמוֹתוֹ / אֲנִי חִיָּה אֶת הַיּוֹתוֹ" - ("אחי", עמ' 30).

כך הופך הכאב לשורות שהן יופי, שהן ריחוף, כמעט הזיה של תחושות. ומה נותר לנו אם לא היום שלנו, אם לא הלילה שלנו, אם לא האדם שלצדנו, האהבה שלנו והנחמה שלנו בחום שאופף אותנו מגופו ומנפשו של אחר שאנו אוהבים, שאוהב אותנו. כך דרכו של האל: לשלוח אדם אחד אל אדם אחר כדי שיאהב אותו ויביא לו צרי ונחמה על מה שהוא עצמו ברא.

כְּשֶׁחֲשָׁכָה אוֹפֶכֶת אֶת הַחֹדֶר
נִתֵּן לְרֹאוֹת עַל הַקִּוִּיר
הַבְּהוּב שֶׁל אוֹר

הַדְּאוּגָה שֶׁל אֲמִי" (שם.) ובשיר אחר "היום,
בְּטִילִי לְבָדִי,

אֲנִי נוֹשָׂאת עַל כְּתִפִּי תֵּיק פְּרָחוֹנִי,
גָּדוֹל וְאַפְנִתִּי,

כִּי־סִי וְרָחִבִּים וְתַפּוּחִים

וְכִרְסֹו עָבָה עַד מָאֵד,

וְאַךְ שֶׁבְּמִדּוֹתָיו גָּדוֹל הוּא

מְתִיקָה שֶׁל אֲמִי,

צֶר הוּא מְלֶהֱכִיל

אֶת מִדּוֹתֶיהָ. " (שם.)

הניגוניות פועמת ומצוירת לעיני הקוראים את המקומות עליהם כותבת המשוררת ואת המקום שלה בתוך המקומות האלה. הילדות ופניה הטובות מביטה אל הדוברת בשירה כמו אוצרת בתוכה את אותם משחקי ילדות שעיצבו את אישיותה.

"שָׁנִים כֹּה רַבּוֹת בְּפָנֶיךָ שְ�חָקָתִי

וְהַעֲוִיתִי מִיָּנִי פְּרָצוּפִים,

וְלִשׁוֹן לָךְ חֲרָצְתִּי בְּצִחוֹק שֶׁל שׁוֹטִים

כְּמוֹ לִיצֵן עַל בִּימַת קֶרֶקְסִים." (ע'82)

ובשיר הנושא של הספר הראשון "בְּדוּמִית הַלֵּיל,

לְאוֹר כּוֹכָב טְרוֹט שְׁנָה,

אֶל חֲלוֹנוֹךְ מִסְכִּית

יֶרֶחַ חֲרִישִׁית,

וְעַל הַכֶּר רֹאשְׁךָ הַמְתַּרְגֵּעַ,

וְאֵת יִשְׁנָה,

כֹּה יָפָה וְתַמִּימָה,

בְּכַתְּנָת וְרֹדֶה,

מְחַבֶּקֶת דְּבוֹן מְפֹרָה,

וְנִשְׁמַתָּךְ מָה שְׁלֹוָה וְבוֹטָחַת" (ביקור לאור ירח). מחלון חדרה של ילדה קטנה עולה הגעגוע לבית ילדותה בבית הוריה. והלילה שותף וכוכב ללא שינה ועייף ממשמרתו מביט אל ירח השט בשמיים בשקט ושומר על לילה רגוע.

גם כותרת הספר "עט לאהוב" היא נוסטלגיה המתרפקת על העט האהוב שעמו נכתבו שיריה מול הים, על החול הרך כשהערב הסגלגל רקד ריקוד אחרון לפני רדת הליל, גם מחדרה, על מיטתה הרבתה לכתוב על זיכרונותיה שהם עטרת לראשה. היום בעידן של מחשבים ומקלדות,

פלאפונים חכמים האצבע התורנית מקלידה אותיות אל פתק אלקטרוני המחליף את הנייר הלבן ואת העט האהוב. הגעגוע קיים ונוגע בפשטות של שני הספרים.

דיבור ישיר מעצים חוויה.

שני הספרים של חדד מדברים אל העיניים שקוראות אותם בגוף ראשון. לכאורה, אותם נושאים קיימים בשני הספרים, אך שניהם שונים במהותם. החוויה היא העולם של היוצרת אותה היא בוחרת לשתף את קוראיה, **בְּרָחוֹב שֶׁל יְלֻדוֹתֵי**

("ביקור לאור ירח").

בְּרָחוֹב שֶׁל יְלֻדוֹתֵי

מְדַרְכָּת אֶבֶן שׁוֹמֶמָה

וְשִׁקְט הַסֵּ אֶל הַבָּתִּים אוֹרֵב,

פָּנָס חֵיָר עוֹמֵד שָׁם

מִיָּתָם,

דוֹמָה כִּי נִתְעַצֵּב,

וְאִישׁ אֵינוֹ מְבַחֵין בּוֹ,

רַק תּוֹגַת הָרוּחַ

הַנוֹשֵׁב.

בְּרָחוֹב שֶׁל יְלֻדוֹתֵי

גַּם הָעַצִּים לְבָשׁוּ שִׁיבָה,

בְּדִיהֶם קָרִים וְאַדִּישִׁים,

מְגִרָשׁ הַמְשֻׁחָקִים עֲזוּב

וּמִיָּתָם,

מִצָּפָה לִילָדִים,

אֶךְ אֵין בְּרָחוֹב שׁוֹם יֶלֶד

שִׁישְׁחֶק בְּקִלָּאס

אוֹ מִחְבּוּאִים.

הָרָחוֹב שֶׁל יְלֻדוֹתֵי

סָפּוֹג רִיחוֹת וְזִכְרוֹנוֹת,

נִגָּן רְחוֹק קוֹרָא אֵלַי לְבוֹא,

אֶךְ אֲנִי זָרָה כִּהְלֹךְ

בְּמִדְבָּר

אֲשֶׁר אֲבִיד דְּרָכֹו,

הָרָחוֹב שֶׁכֹּה אֶהְבֵּתִי,

מָה עֲרָגָתִי

לְקִרְאָתוֹ.

אֶךְ נִקְף לֹו הַזֵּמַן וּבְגִרָתִי בִּינִתִים,

גַּם אֶת בְּגִרָתִי לְיָמִים,

וְאוֹלִי אֶךְ נִשְׂאֵת וְיָן אֶת חוֹבָקָת

נְבוֹן וְגִבּוֹר לְעֵתִים.

וּבְקִשְׁתִּי לְמַחֵל לָךְ הַיּוֹם בְּשִׁירִי,

הֵן בְּשִׁיר הַכְּתִיבִי מְשֻׁכָּכָר,

הַתַּפּוּחַ בְּחִרָתִי אֶךְ בָּתֵּם יְלֻדוֹתֶיךָ,

בְּפְרָחִים לֹא הַבְּנִית עוֹד דָּבָר.

בשני הספרים **מוטיב הגעגוע** הוא ניגון המאחד אותם. המשוררת מתגעגעת לילדותה. אל הבית היציב והמלא בביטחון של הוריה. תבשיליה של אמה ממלאים את המטבח ואת הבית. אווירה של קדושה אופפת את ניחוחות המטבח. היופי בתיאור המתגעגע הזה, שהבן מזהה את תבשיליה של הסבתא בתבשיליה של אמו. הגעגוע רוחש אהבה בשני הספרים.

הגעגוע הזה הבולט בשירים ובשערי הספר השני מעיד שהנוסטלגיה, נשענת על ילדות יציבה ובטוחה המציגה משפחה מאושרת ושלמה. הזמן ואותותיו יוצרים סדקים בנוסטלגיה הזאת, כי ככל שאנו מתבגרים, נשארים הזיכרונות הטובים כמקור הגנה לפני הבאות. החומות היציבות של הבית אינם יכולים לעצור את הזמן, הוא מתפתח ובאה בגרות בשלה ותמורות חדשות שמשאירות את הילדות כזיכרונות מתוקים שאפשר רק להתרפק עליהם.

אומרים שהזיכרונות שלנו, הם סם החיים הממכר ואכן כך, החיים ממשיכים לטוב ולרע, זה תלוי בבחירות שלנו, ככה הספרים האלה של חדד שלוקחים את הקוראים לטיולים בעבר ילדותה, לטיולים בבגרותה בהווה ויוצרים חיבוק ארוך של געגוע.

חיבוק שקשה להתנתק ממנו, כי הוא משקף, מזמין ומרתק בתמונות חיים, בחוויות שחלקן מעלות חיוך, כי הן דומות בסיטואציות וחלקן זרות לחלוטין ונוגעות במשוררת בעולמה ובהוויתיה. ספריה מומלצים לאוהבי הקריאה.

תמונות ילדות מתרפקות אל הזמן החולף ונמהר אל דרכו. ונשארת הערגה אותן בגעגוע זוכר. הגעגועים מתרפקים אל חוויות העבר, אל תקופת ילדות ונעורים. חוויה זו מתעצמת במיוחד כשסיפורי החיים נוצקו לתבניות מוצקות של כתיבה בארבע שורות המוקפדות על קצב, משקל וחרוז. וכשיש הקפדה כזאת סיפורי החיים הופכים למניפה סגורה, כאשר העיניים פוגשות את הכותרות גגות הבתים ואת סיפורי החיים כשהמניפה נפתחת עמודי השיר קולטים באהבה את העיניים שרואות ומתרגשות מעוצמתו של הדיבור הישיר.

בפרוזה, טכניקה של כתיבה בגוף ראשון מקרבת את הקוראים אל היצירה, הוא מרגיש חלק מתוכה, מרגיש מעורב בה עד מאוד, כך קורה גם בשירה של חדד. השיר "נורית" מתייחס אל אותה נורית הילדה שגדלנו עליה בשירה של מרים ילן שטקליס, שמיכאל הילד הקטן מציע לה פרח ותפוח כהתחלה של חברות, אך נורית אכלה התפוח, את הפרח זרקת בחצר והלכה לשחק עם ילד אחר. חדד לא נשארת חייבת לאותה נורית והיא סוגרת עמה חשבון, גם את עלבוננו של מיכאל הילד המאוהב וגם את עלבוננו של דור שגדל לתוך מציאות אכזרית ובלתי מתחשבת.

"נורית מְכַל הַבְּנוֹת, רַק לָךְ הוּא הַגִּישׁ

פֶּרֶחַ יָפָה וְכָחַל,

וְתַפּוּחַ נָתַן לָךְ בָּרֵב אֶהְבָּה,

בְּשִׁבְלֶיךָ הוּא נָתַן אֶת הַכֹּל.

וְאֵת בָּעֵנֶךְ אֶכְלֶת הַתַּפּוּחַ,

אֶת הַפֶּרֶחַ זָרַקְתִּי לְחֶצֶר,

וְהַפְּנִית אֶת גִּבְּךָ וּמָמְנוּ הַלֶּכֶת.

לְשַׁחַק לָךְ עִם יֶלֶד אֲחֵר.

וְדַמְעוֹתָיו שֶׁל דָּנִי בָּכוּ מֵעֶצְמוֹ,

מֵעֶצְמוֹ גַּם בָּכוּ דַמְעוֹתִי,

וְרַבּוֹת בְּשָׁנִים לָךְ נִצְרָתִי הַכֶּעַס

וְלִבִּי נִעְצֵב עַד בְּלִי דִי.